

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 10. У Сомбору 31. Мая 1869. Год. XI.

Наша школска ствар.

(настављено.)

Пошто би се врховна школска управа над свима србским вѣрозаконским школама, по обштој жељи свию учительских зборова и по едногласно изреченом јавном мнѣнню, найзаслужением нашем школском мужу предала, држим да би необходимо пуждно било на предстоѣћем сабору још еданпут добро промотрити и претрести закључке сабора од 1864. у колико се ови школа и школске управе тичу, и устройство наших народних школа у складност довести са увѣтима земалског закона од године 1868, под којима вѣрозаконске школе постојати и напредовати могу. Том приликом ваљало би у обзир узети и основу законску, коју год. 1865 учители у троедној краљѣвини сабору исте краљѣвине поднесе, и која се у многоме са горепоменутиим угарским законом од 1868 слаже, а јачно ће за правац служити при уређивању школа у Хрватској и у Славонији.

Пре него што би се у поединости упустио, за пуждно сматрам навести овдѣ жељу многих наших ваљаних учителя, по којој би се имало на црквено школском сабору нашем дати мѣста и гласа седморици посланика, које би учители између себе, у свакој епархији по једног, избирали и на сабор шилијали. Жеља ова учители наших по све је праведна и умѣстна, јер кад су учители највећи трудбеници и главни радници у школи, и кад народни сабор доноси закључке о благу школа, и о дужностима и правима учителя; то је сасвим у реду да учители у сабору том преко својих посланика заступљени буду, као што су заступљени свештеници, па да немогу после рећи: „Сабор је радио за нас а без нас.“

Браћа учитељи у Хрватској у споменутом предлогу свом изрично захтјевају, да на земалском сабору тројдне краљевине од сада и учитељски заступници мјеста имају. По томе дакле и овдје изјављени, на обштој жељи учитеља србских и на чистой правди и правници основани предлог, нити е нов, нити е непрактичан.

Као што ће по смислу §. 117 закона школ. од 1868 год. у општинској школској столици мјестни учитељ, или гдје е више учитеља едан изабрани представник учитељског збора, с правом савјетовања и гласа присуствовати, тако би упутно било да и у сваком нашем црквено-школском мјестном одбору едан повјеренџм другова своих изабрани учитељ присуствуе и да у свим школе тичућима се дјелима гласа има.

По примјеру жупаниских школских савјета у Угарској, у кое ће, по смислу точке 2. § 125 горњег закона, „сви општински јавни учитељи, што се на простору жупание находе, између себе 4 члана бирати, ваљало би да се други консигторијални одсјк (види кр. Рескр. IV. § 2.) — у колико ће он према нашим вјрозаконским школама исте оне дужности имати, кое жупаниској школској столицу у комуналним школама припадају — тако преустрои, да у нјму предсједава епархијални школеки надзорник, а чланови да буду: два свештеничка члана консигторије; два члана учитеља, кое учитељи из тих епархија бирају; два члана од световног сталежа, кое епархијална народна скупштина на то избере; фискал консигторије, и бележник консигторије. — У колико би гимназије, препарандије и остали средњи и висши заводи под управу епархијалних консигториа подпадале, ваљало би да и управитељи поменутих завода чланови консигторијалних одсјка буду, иначе ови би имали мјеста и гласа у другом одсјку митрополитског савјета.

У дјелокруг школског одсјка епархијалне консигторије нека би спадало све оно што ће по смислу зак. § 130 жуп. шк. савјет у погледу комунске школе вршити. У осталом то е већ у главном у § 11. (IV.) кр. рескр. означено.

Кад е рјч о епархијалној управи школској, то би мињие мое било, да епархијални надзорник у погледу на управу и на надзор школски све оне дужности врши, кое ће по смислу §. 128 шк. зак. окружни школски надзорник у комунским школама вршити, наиме пак: 1.) Да званично походи сваке године еданпут сваку србску вјроисповједну како јавну тако и приватну школу, и да строго мотри како би се у овима прописани

WWW.UNILIB.RS

предмети точно учили, и сви увѣти земальског закона и опредѣлена народног сабора као и у слѣд ових издане наредбе школских власти вршиле; 2.) да о свему томе извѣштае консисторји сваког мѣсеца подноси и предлоге чини, шта би се за напредак школски радити имало; 3.) да предсѣдава у оним консисторским сѣдницама, које се на школску ствар односе, или ако би сам епархијални Архијерей као високодостојник цркве лично у тим сѣдницама предсѣдавао, то да школски надзорник дужност подпредсѣдника одправља, никако пак допустити не би требало, да у случају отсуства епископовог други когод осим надзорника у сѣдницама консисторијалног школског одсѣка предсѣдава. По овоме начину ваљало би и одношај врховног управитеља школског према митрополитском савѣту опредѣлити.

Почем су неке епархије веома малене, то се неможе за сваку обашка епархијални надзорник поставити, али никако неби ваљало да едан човѣк у три епархије надзор над школама води, и по томе мой би предлог био да се епархијални надзорници овако подѣле: Архиепископа нека стои под управом едног школског надзорника; за бачку и будимску епархију нека е едан надзорник, који би у сѣдницама консисторије бачке лично присутствовати, а будимској предлоге и извештае шилати могао; темишварска, вршачка пакрачка и горњокарловачка епархија да добију свака за себе надзорнике, ако народни сабор у стану буде издѣйствовати подпуну автономію нашим школама и у војној граници; иначе малени провинцијални део садашњѣ вршачке епархије могао би подпадати под надзорника темишварскога, а горњокарловачки под пакрачког.

Пошто би се први епархијални надзорници школски на предстојећем народном сабору изабрали, нужно би било да они под предсѣдаванѣм изабранога врховног управитеља школског договор држе, у коме би се правац радњи њиховой означио, како би они по еднаким за народ наш спасоносним начелима заднички у свему дѣлати могли. После овога едан од најпречих послова, што њима предстои, био би, што пре посѣтити сва мѣста наша, и своим савѣтом главаре общинске побудити на заузимањѣ за одржанѣ србских вѣрозаконских школа, како би се ове и на далѣ у свима мѣстима, гдѣ е то досада обичај био, из прихода дотичне грађанске общине издржавале, као што се и школе осталих вѣроисповѣди у нашим крајевима из истог извора издржавају. Ово по смислу Чл. 38. закона од

предмети точно учили, и сви увѣти земальског закона и определена народног сабора као и у слѣд ових издане наредбе школских власти вршиле; 2.) да о свему томе извѣштае консисторији сваког мѣсеца подноси и предлоге чини, шта би се за напредак школски радити имало; 3.) да предсѣдава у оним консисторским сѣдницама, које се на школску ствар односе, или ако би сам епархијални Архиепископ као високодостојник цркве лично у тим сѣдницама предсѣдавао, то да школски надзорник дужност подпредсѣдника одправља, никако пак допустити не би требало, да у случају отсуства епископовог други когод осим надзорника у сѣдницама консисторијалног школског одсѣка предсѣдава. По овоме начину ваљало би и одношај врховног управитеља школског према митрополитском савѣту опредѣлити.

Почем су неке епархије веома малене, то се неможе за сваку обашка епархијални надзорник поставити, али никако неби ваљало да едан човѣк у три епархије надзор над школама води, и по томе мой би предлог био да се епархијални надзорници овако подѣле: Архиепископа нека стои под управом едног школског надзорника; за бачку и будимску епархију нека е едан надзорник, који би у сѣдницама консисторије бачке лично присуствовати, а будимској предлоге и извѣштае шилати могао; темишварска, вршачка пакрачка и горњокарловачка епархија да добију свака за себе надзорнике, ако народни сабор у станю буде издѣйствовати подпуну автономию нашим школама и у војној граници; иначе малени провинцијални део садашњих вршачке епархије могао би подпадати под надзорника темишварскога, а горњокарловачки под пакрачког.

Пошто би се први епархијални надзорници школски на предстојећем народном сабору изабрали, нужно би било да они под предсѣдаванѣм изабранога врховног управитеља школског договор држе, у коме би се правац радњи њиховой означио, како би они по еднаким за народ наш спасоносним начелима заеднички у свему дѣлати могли. После овога едан од најпречих послова, што њима предстои, био би, што пре посѣтити сва мѣста наша, и своим савѣтом главаре обштинске побудити на заузимањ за одржанѣ србских вѣрозаконских школа, како би се ове е на далѣ у свима мѣстима, гдѣ е то досада обичај био, из прихода дотичне грађанске обштине издржавале, као што се и школе осталих вѣроисповѣди у нашим крајевима из истог извора издржавају. Ово по смислу Чл. 38. закона од

www.1868.rs године може и смѣ бити, ер друга точка § 25 истога чланка овако гласи : „У погледу оних већ постоећих вѣроисповѣдних школа, које су се досада из општинског (комунског) иманя и прихода издржавале, слободно е дотичној општини и на даљ досадашњи обичај задржати : но у таком случаю има се помоћ између школа различитих вѣроисповѣди у праведној суразмѣри подѣлити, и не може се ни од једне вѣроисповѣдне школе одузети, докле се непрестане давати и школама других вѣроисповѣди.

Кад би покрај епархијалних надзорника школских наши свештеници, поглавари општински, наученици и трговци својски се у грађанским општинама за србску школу заузели, могло би се скоро свуда изградити, да школе србске задрже оне изворе из којих се до јако издржаваху ; шта више почем и суграђани наши римске и протестантске вѣре, како из обзира на своју вѣру тако и на народност понавјеште вѣрозанске школе своје задржати желе, то би се могло постићи да се комуналне школе у нашим дољноземским мѣстима и неведе, него да се сви у § 39 истога закона означени општински извори, као и порезки школски 5% додатак на издржаванѣ вѣрозаконских школа расположи, при чему би наши заступници у грађанским општинама на то ићи морали, да на страну србске школе онолико прихода дође, колико износи суграђана имаовине мѣстних Србаја према имаовини других становника истога места.

Ј држим, да би уз свестно и енергично поступањѣ наших општина у овај мах све школе наше у Бачкој и у Банату задржати и умножити могле своје општинске изворе, из којих се до сада издржаваху. Само би се наше премалене општине у којима учитељи из варошке касе плату примаху, као Пешта, Бая, Сегедин и т. д. у случаю ако би се тамо комунске школе завеле, морале оставити на милост суграђана других народности, или би се о трошку црквених општина у будуће издржавати морале, задржавши само два или три најнижа разреда, дочим би потом у тим мѣстима дѣца наша даљѣ ученѣ у комунској школи продужавати морала. У првом случаю ваљало би изградити, да тој дѣци нашој, што у комунске школе иду, у слободним од редовних предмета часовима србски учитељ србски језик и читањѣ црквенославенско предаје, за које би од варошке општине хонорар примати имао.

Између опредѣљених саборских, које е најмилостивији цар и краљ наш потврдио, за најјачи паладиум наше школске автономие сматрам § 79 ц. кр. рескрипта, који овако гласи : „На

праву Нашег највишег надзора основана инспекција србски школа извршаваће се само кроз люде грчко-источне вѣре и србске народности.“ На основу овог опредѣљена нека се предстојећи сабор наш својски постара издѣјствовати, како би се у провинцијалу од стране кр. угарског министарства просвѣте, односно од стране хрватско славонског просвѣтног одсѣка, а у граници од стране военог министарства, највисши надзор државни над нашим вѣрозаконским школама само преко висших званичника наше вѣре и наше народности вршио, слѣдователно да се школе наше у погледу наставе и васпитаня дѣјиг изнад контроле жупаниских надзорника, односно компаниских и региментских власти и нѣмачких обрлерера, сасвим изузму.

Предпоставивши ово прелазим сада на саме школе, и учитељ. Ту би примѣтити имао ово :

Обштине наше треба пре свега да школска здания подигну или преустрои по плану кога ће сабор одредити, како би школе те суве, високе, простране, довољно видне, патосане и са свима опремама снабдѣвене биле. То е што и здрављѣ дечије одржати и умном напредку њиховом од користи бити може. Исто тако нека е стан учитељски сув, здрав, видан и нека се најманѣ из 2 патосане собе, куйне, брашнаре (шпайза) коморице, подрума и кошаре за краву састои. Уз то нека има учитељ своје двориште и довољно пространу куйнску башту.

Плата е учитељска на прошлом сабору врло малена одређена, с тога би мой предлог био, да се *minimum* плате постави барем онолики, колики е земаљски закон за учитељ комунских школа одредио, дакле помоћничке плате *minimum* нека е 200 фр. а редовнога учитеља 300 фр. уз то пристоян стан, огрев и врт. Ако учитељ недељом и празником едну страну у цркви при богослужениу држи, то нек му се за пољнѣ и читанѣ има из црквене касе годишнѣ барем 60 ф. а ако сваки дан на јутреню дужности чатца и појца одправља, нека му се још толико из исте касе дода. Доиста су дужности учитељске по себи велике и врло тешке, па по томе ако учитељ уз њи јошт и узгредну дужност црквенога пѣвца одправља, праведно е, да му се у то име и награда даде. Исто тако кад учитељ — наравно изван своих званичних часова — при дужностима духовним као чатац ил пѣвац свештенику ради у величаня светковине помаже, — што ће по умаленю све-

штеника чешће се догађати, — нека му припада награда, и то при сваком укупу најманѣ: 60 н. при светеној водице, о парастосу и при свима другим мањим дужностима по 30 новчића. Уз све ово нека се учитељу за држанѣ повторне школе такође најманѣ 60 фр. годишнѣ награде дае.

По себи се разумѣ да у већим мѣстима и гдѣгод е више учителя редовна плата учительска има бити већа, дакле 400 500, па и 600 фр. годишнѣ. Такође е нужно, да се на сабору изрично и точно опредѣли, ко е дужан учительима 10% од плате после десетогодишнѣ службе давати, да ли дотична обштина, у којој служи, или народни фонд; ер иначе би учитељи у највише случајева без ове награде остали.

Комунске основне школе у Угарској по смислу најновијег закона састојаће се из 6 разреда свакидашнѣ школе и из повторнога течаја од три године, али ће већ из четвртога разреда свакидашнѣ школе ученици примани бити у грађанске школе и у гимназије. За вѣрозаконске школе закон изрично непрописуе шест разреда, него им оставља, да могу саме систему школску одређивати под битним условима, кои су на челу овога чланка у броју предидућем наведени. Са обзиром дакле на наше околности и на могућност рада учительског, могло би код нас цѣлосходно бити да се овако течајеви школски уреде:

1. Гдѣ е едан учитель, нека буде три отделена дѣце кои ће одговарати трима разредима основне школе. — Сва дѣца ишла би заедно и у едну школу, но почетници би се са едним сатом раније кући пуштали, а најстарији би се ученици после ускрса само по едан сат на дан у школи бавили. Дѣца би ова сваки разред понављати, дакле две године учити морала, само они из трећег разреда могли би после едногодишнѣг учена у четврти разред прелазити.

2. Гдѣ су у едној школи (мушкој ил женској) два учителя, ту нека се образуе 4 основна разреда, тако да млађи учитель учи дѣцу из 1. и 2. а старији из 3. и 4. разреда а почем су сва дѣца дужна 6 година школу ову похађати, то би први разред сви ученици, а четврти само они, кои у већу какву школу ненамѣравају ићи, или кои су иначе слаби, понављати морали.

3. Гдѣгод има три учителя у едној школи, ту би се могла подпуна основна школа са шест разреда завести, у којој би едан учитель држао први и други разред, други учитель трећи и четврти а трећи учитель пети и шести разред.

Из четвртог разреда ма које србске основне школе, примали би се ученици у оваки пети разред, а кои пети основни разред с врло добрим успѣхом сврше могли би у гимназије и реалке прелазити, и тако би шести разред похађала само она дѣца, која се немисле далѣ у средњим школама учити, но која намѣравају занат или земљѣдѣлство учити, или пре тога висшу народну школу полазити.

По овоме дакле у будуће би школе, у којима три учитеља раде, подпуно одговарале садашњим главним школама, но са распрострањеним планом предавања и удешене би имале бити тако, да у сваком погледу потребама нашим одговарају. Које су общине у стану четири учитеља на једној основној школи држати, у тима би се за пети и шести разред могла одредити два учитеља један за езикословну, а други за реалну струку.

Оваке шестразредне школе ваљало би да се заведу како за мушку тако и за женску дѣцу обашка и то барем у Новом-Саду, Сомбору, Срб.-Бечеју, Сентомашу, Стапару, Жабљу, Панчеву, Бечкереку, Вршцу, Кикинди, Франђву, Меленци, Мокрину, Земуну, Руми, Карловци, Осѣку. — У школама од ове врсте имао би се поставити с наградом снабђвени вѣроучитељ, кои би у трећем, четвртном, петом и шестом разреду науку вѣре, библичне, повѣсти црквено појанѣ, славенски језик, толкованѣ Апостола Евангелија и обреда црквених предавао.

Врло је мучно рѣшити питањ да ли да се и у осталим први и друге врсте србским вѣрозаконским школама наука вѣре савим дотичним духовним пастирима преда, или да се као и досада учитељима у дужност стави обучавањ дѣце у науци вѣре и благодјелности. За прво говори та околност што су духовни пастири позвани од свете цркве на вршењ ове дужности, и што је учитељ и осим тога предавањем других наука силно обременѣн. Оно друго препоручује се с тога што је вѣра и моралност средсреда васпитавања и учења у народној школи, што се ови предмети болѣ дају са осталим школским на образовањ срца и на моралност дѣчию дѣјствујућима предметима у свезу доводити кад их учитељ предаје, и што напоследку изкуство показује, да дѣца у науци вѣре најболѣ напредују у оним србским школама, гдѣ учитељ ту науку предаје а свештеник само надзирава да се наука та у духу наше цркве предаје. На сваки начин желити би било, да се о овом предмету коначно саборско рѣшењ донесе, па нек се једанпут знаде шта у чију дужност спада.

Између битних услова, под којима вѣрозаконске школе обстати и досадашњу подпору од грађанских община добити могу а да се народ дотичне вѣре неприсилава на издржаванѣ комуних школа, за најважнии има се сматрати услов трећи у §. 11. закона школског, по коме се захтѣва, да се у основним народним школама уче барем ови предмети: а) наука вѣре и благонравности, б) читањ и писањ, в) рачун из главе и с' бройкама и познаванѣ отачаствених мѣра, г) ѣзикословљѣ, д) почетци из природописа и природословља са обзиром на начин живота и на предѣл, ком већи део дечијих родитеља припада е) отачаствени земљопис и повѣстница, ж) практична упутства у польском газдовану особито у вртарству, з) кратко познаванѣ грађанских закона и дужности, и) поянѣ, і) тѣлесна вештбана са обзиром на войничка вештбана. —

Овако прописуе државни закон, а §. 32 наших саборских закључака од 186 $\frac{1}{2}$ наређуе: „У србској народној школи законом су прописане слѣдујуће науке: Наука вѣре са библичним приповѣдками старог особито новог завѣта, читање часловца и псалтира, еванђелија и апостола и прописана житија светих, црквено поянѣ, србски ѣзик са дотичном науком читанја и писанја кирилицом, рачун, краснописањ, уз кое се има и гимнастика као редован предмет свуда увести.“

Далѣ у §. 48 додае се за главне школе као обвезни предмет рисованѣ, и још едан ѣзик и то онај на ком ће дѣца гимназијалне или реалне науке учити. У недельној или повторној школи по §. 55 иште се још да се чита наука о земљодѣлству и домоводству, наука о чувану здравља и неге у болести, отачаственица са повѣстницом србског народа и дужностима поданика.

На први поглед чини се као да е веома велика разлика између захтеванја која државни закон вѣрозаконској народној школи прописуе, и између оних, кое е сабор наш од год. 186 $\frac{1}{2}$ поставио. Но у ствари самој није тако.

Мужеви, кои су синодске предлоге израдили, на основу којих су закључци саборски донешени, имали су пред очима само означенѣ главних предмета, кои се у основној народној школи уче, а јачно су пред очима имали да ће се уз читање давати дѣци полезна и нужна знанја из стварних наука, као из земљописа, народне историје, па и из природописа, природословља и польске привреде, у колико су то дѣца схватити и без повреде здравља свог научити кадра. Та

сватко, ко в болѣ школе наше у Бачкой и у Банату од године 1858 до данас походио, увѣрити се могао, да ученици III. и IV разреда на основу предмета из читанака а и осим тога по устменом предаваню учителѣвом набавляю себи прилично знања не само из домаћег земљописа него и из обштега, из природописа, природословља и србске народне повѣстнице, из езикословља и из познаваня дужности поданика према владоцу, а у нѣким школама учи се обашка и практично вртарство цртањ па и сами основи геометрије.

Кад земальски закон говори о девет или десет предмета у осн. народной школи, то он у виду има полезна знања, што их дѣца у той школи присвоити имаю, а по себи се разумѣ, да то може бити више и болѣ посредством поучног разговора учителѣвог са ученицима и наочигледног показиваня покушаваня и испитиваня, него ученѣм свию ових предмета из многобройних засебних књига, које би дѣте собом у школу вући и из коих би земљопис, историю, физику, природопис, граматикку и т. д. учити морало.

Има до душе люди, кои држе да се сав напредак школски садржи у нагомиланим књигама и папирним студияма из коих дѣца много на изуост уче али врло мало за живот науче. Я сам таковим тежняма, од како сам на полѣ учительско ступио, свагда противан био; у том погледу сам и есенас пред одбором земальског сабора миѣније своје изрекао, а овостране назоре моје могу читаоци у овогод. 1. брою Школскога Листа под насловом „Учительски послови“ читати. И по томе живим у том увѣреню, да би вешта управа школска кадра била не само у складност довести заключке сабора нашег са захтѣванѣм закона земальског у погледу на предмете обучаваня, него да би се управа та доиста за времена постарала и о најцѣлисиходниѣм предаваню прописаних за народну школу наука и вештина, како би млађана дѣчица наша здрава чила и умно непретоварена остала, а ипак би у народной школи све оно постигла што ће им за живот нужно и полезно бити.

Са овога гледишта дакле предложио би я, да предстојећи сабор наш врховном управителю и епархиялним управителѣма повѣри, да у споразумлѣню са професорима препарандије и нѣколико найваљаних учителя завреме овогодишних feria израде обширан и подпун план предаваня: 1. за оне наше основне школе у којима едан учитель у три оделеня сву дѣцу од 6—12 година обучава; 2. За школе у којима два учителя дѣлаю и у којима су учени-

ци на четири одељена или разреда подџлени; 3. За школе, у којима три или четири учитеља шест разреда дџце обучавају, и 4. За повторне (зими вечерњџ а лети празничне) школе уз обичне свакидашњџ школе од прве друге и треће врсте.

Посао овога одбора по потврђењу саборском нека се саобшти високој влади и нека одма не само на папиру него и у самом дџлу у живот ступи, па нека мџстне школске управе и епархијални надзорници строго мотре, да се у свакој школи ваљано и својски све оно ради, што по зрелом разсуђењу прописано буде.

По себи се разумџ да се и књиге школске имају најдџлџ за две године дана по нацрту од одбора школског изложеном а од сабора потврђеном брижљиво и уз награду из народног фонда изградити, на свџт издати и што ѳ могуће ѳти-ниџ продавати.

За утврдити ѳдинство у правопису, којим џе књиге школске штампане бити, и кои џе се у школи учити, нужно би било да и отом сабор наредбу донесе, којој би се за џубав слоге сви школски управитељи учитељи и катихете повиновати морали, и тим би се школа наша ослободила овог хаоса, који у том погледу сада већма него игда у нџој влада. Што у овом погледу знатнија већина саборска сврши, то нека нам за правац свим служи.

Хоћемо л' моћи у којем мџсту нашем подићи и издржавати висшу основну или грађанску школу, о томе нећу сада да говорим, ѳр и сам школски закон од 1868 налаже, да се најпре имају свуда завести и у добро стањџ поставити нај-нуждниџ основне школе па онда долази ред на остале. Толико само примџти ти имам, да би нама после основних школа нај-већма потребне биле земљодџлске трговачке и занатлиске школе, ал од свију особито оне прве. Подижимо дакле у Кикинди, Жабљу, Сентомашу, Сомбору и у осталим нашим земљодџлским мџстима, земљодџлске школе и жртвуймо на њих што више можемо, ѳр те џе нас школе од грозеће материјалне пропасти сачувати и учинити да се међу другим народима у благостаню одржати и напредовати можемо !!

Земальски закон школски прописуѳ да се сваки ученик народне школе на свом матерњџм ѳзику обучава (§ 58) и само у висшим основним школама налаже, да уз ученџ свију предмета на матерњџм ѳзику ученици јошт и мађарски ѳзик уче. Како са гледишта справедљивости, тако и из педаго-

гичко дидактичног обзира ово опредељенѣ подпуно одобраванѣ нашег изазива, и по томе одсада немачком љзику у нашим србским школама мѣста нема, али почем ѣ сабор наш одредио да се у главним школама осим матернѣг љзика учи још ѣдан, и то онај на коме ће деца реалне или гимназијалне науке слушати, и почем околности наших варошана то такође изискују да се изведе; то би се могло наредити да се у Угарској, у трећем и четвртом разреду србских школа од друге и треће врсте, седмично у три пол часа уче дѣца мађарски писати, читати, и по мало разумѣвати, а у петом разреду нека се у шест седмичних часова уче и вештају ученици у истом љзику толико, колико им ѣ нужно за прелазак у поменуће школе. Ученици шестог разреда нека то исто понављају у заједници са ученицима петог разреда. У школама са ѣдним ѣдиним учитељем као и у дѣвочким основним школама нека се нипошто други љзик осим србског неуводи, ѣр ту ниѣ нимало томе мѣста. —

Међу народне наше школе по преимућству спада школа учительска или препарандија. Ми засада имамо ѣдну праву препарандију у Сомбору. Сабор наш закључио ѣ истина да се осим ове оснуѣ још ѣдна мања за војну краину, али мой би смѣрни предлог био, да се за сада пре свега ова ѣдина препарандија наша у свему тако устрои, да може за наше народне школе онако ваљане учитељѣ приправљати, какве ће у стану бити државне препарандије за обштинске комунске школе припремати.

У допуненѣ саборских потврђених закључака § 80—91 имао би ово навести као главна условља под којима србска препарандија у наступајућим околностима напредовати може:

1) Народна школа, у којој се приправници практично вештају, има стаяти у педагогиско дидактичном погледу под оном истом управом, под којом се и препарандија налази; учитељи школе за вештањѣ дужни су за углед у сваком погледу приправницима служити па не само кадри него и вољни бити питомцима практично показати и упућивати их у радњи њиховој. Тога ради имали би учитељи ови осим своѣ редовне плате још и из народног фонда пристойну награду примати; 2) Учительско особљѣ на препарандији нашој треба да се састој из ѣдног управљуюћег наставника (свагда онај који Педагогију и Метод предаѣ, а не сваке три године други), из ѣдног Катихете, који у ѣдно и цркв. пѣниѣ предаѣ; из два редовна и два помоћна

учитеља, небројни овамо гореназначене учитељ за углед. Плата ових учитеља нека се у свему изравна са платом учитеља на државним препарандијама, па по томе нека се плата тројце редовних учитеља и сталнога катихете одреди са 1000 фр. и 100 фр. станарине, управителю нека се придода 200 фр. почастне награде; стручним помоћницима нека се на сваки седмични час предавања одреди годишњи хонорар од 50 фр. а учитељи оних разреда, у којима се приправници вештају, нека добијају у ово име уз своју редовну плату сваки по 60 фр. годишњих награде. Три свјетска редовна учитеља нека имају предмете тако подјелити, да првоме у део падну предмети чисто педагогични; другоме езикословни географични и историјски; а трећем природне науке, економија и рачун. Помоћни учитељи нека се узимају за краснопис цртанј, хармонично појанј и пјванј, гимнастику и свирку, које се вештине имају точно и у више него досада часова предавати. 3) Нека препарандија овој варошка сомборска општина поклони два јутра лединске земљ близо вароши, на којој да се подигне врт за вештабанј питомца у вртарству, воћарству, винодјелству, пчеларству; притом нека се у заводу и свилодјелство не само теоретично учи, него у своје време и практично израђује. Исто тако и гимнастична палестра нека се о трошку поменуте вароши у добром стану држи, са нуждним опремама снадјва, и у нjoj нека се приправници барем два сата преко недељ вештају. 4) Условија за приманј у препарандију нека се поставе баш она иста која земаљски закон школски у § 86 прописује. 5) нека се о трошку народног фонда заведе уз препарандију ербску алумнеум, у ком ће сваки приправник по умјерену цјну подпуну храну добити моћи. Са годишњим прилогом од неколико стотина форинти из народног фонда, ово би се јачно извести дало. Овај алумнеум неопходно је нуждан, ер без нјга не би се сиромашни младићи одважити хтјли, да трогодишњи учитељски течај слушају. Окром платонеумских стипендија, којих ће број скорим на дванаест порастати, ваљало би да манастири ил имућније општине оснују у скупу барем још толико стипендија за ваљане а сиромашне приправнике, како би се бољи ученици одважили у овај завод долазити; 5) да би се одако ваљани ученици и из висших школа учитељском звању одавали, то би се свим онима, кои шести реални разред или висшу гимназију с врло добрим успјхом сврше, кои испит зрелости за ступанј на свеучилиште положе, као и савршеним богословцима, дозволити могло,

да у вечаю едне године само оне најглавније науке на препа-
рандији слушати морају, које су им дотле непознате, и да се
по том на испит о учительској способности пуште. 6) Да се у
истом мјесту гдѣ постои мушка учительска школа оснује и висша дѣво-
јачка школа и уз њу приправнички завод за учительице. Завод овај
у духу вѣре и народности наше имао би бити устроен, а осим
тога у њѣму би се имали они предмети учити, које више пута
наведени земаљски закон у § 111. за такове државне инсти-
туте прописује. 7) Да се из клирикалног фонда опредѣли не
една него најмањ шест стипендија, свака са 600 фр. за оне мла-
диће, кои би, по свршетку висше гимназије ил' реалке и србске
препарандије, педагогичне науке на најзнатнијим сѣмеништама
учителским у Швајцарској ил' у Нѣмачкој слушали, и тамо се
на корист народне школе далѣ изображавали.

То су моји понизни предлози у погледу на учительску
школу и приправљањ младих учитеља.

Остало би још да коју рекнем о мировини учитеља, учитель-
ских удовица и сирота.

У овом погледу земаљски закон само се за учитељѣ ко-
мунских школа нешто мало постарао, оставивши вѣроисповѣдима
да се за учитељѣ својих школа старају. Ствар је ова по нас важ-
на и у живац засецајућа. Али тешко јој је без новаца помоћи,
а новаца учитељи врло мало имају, па по томе не да се по моме
мнѣнију извести да сами учитељи такав фонд за мировину оснују,
из ког би се они у старости, а сирочад њихова после њихове
смрти пристойно издржавала. Међу тим ево средства, којим
се до тога лако и поуздаво доћи може:

а) Нека се онај део старог пензионог учительског фонда,
који Србима припада, сматра као прва основа новог свеобштег
фонда за мировину учитеља у вѣрозаконским србским школама.

б.) Скоро све общине у провинцијалу обвезане су на учи-
тельску плату 10% додатак у главни школски фонд у Пешти
улагати. Како је пак опредѣленѣ тог фонда одавно већ престало
и он је с препарандиским фондом уједно споен, то нека сабор
опредѣли, да се у будуће додатак тај у фонд за мирови-
ну учительску улаже, и нека се на то све общине црк-
вене, како у провинцијалу тако и у граници, писмено обежу
под условом, да нису осим тога дужне ништа на пензионанѣ
учитеља и њиових сирота давати.

б.) Сваки учитељ нека је обвезан за прве четири године
службованя свог у тридесетим роковима улог од 200, 300,

400 или 500 у закладу за мировину положити, и осим тога сваке године докле живи на улог свој 2% плаћати.

Из ова три извора могла би порастити закладна главница, из које би се сваком учитељу у случају изнемоглости, према нѣговом улогу и према годинама од како је улог свој унео, суразмерна подпора давати могла; одкуда би сваки учитељ после тридесетогодишњег службованя онолику годишњу мировину добијао, колико износи сав улог нѣгов. Равним начином би удовице учитељске половину а све сироте заједно другу половину пенсије отчине уживати имале. По времену, кад би се закладна главница оснажила, јачно би се и много више на васпитавањ и ученј учитељских сирота из закладе ове издавати могло.

Овдје се још усуђујем позорност предстојећег народног Сабора обратити на ту околност, да би се постарао, код земалског законодавства издѣйствовати, како би се опредѣленъ § 146 у законском 38 Чл. од год. 1868, и на учитељ вѣрозаконских јавних школа у Угарској распростра, те по томе да се и на васпитавањ убогих сирочади умрлих србских учитеља државна припомоћ са 100 фр. на дѣте дае.

Ето то сам у хитости о нашој школској ствари написати доспѣо. Ја знам да су предлози моји слабачки и у многоне недостаточни, али ме је у писанју, као и у свом досаданјм шестнајстогодишњем раду мом на пољу школском, руководила једино искрена љубав к просвѣти и напредку премилог мог рода србског, коме као посленик желим вѣрне услуге моје приносити док год овдје на земљи узживим. Што мислим и осећам а што држим да школи нашој од највеће користи у овом критичном по њу тренутку бити може, то сам просто написао и јавности предао. Паметнији и ученји од мене нека исправе што је у овом спису недостаточно, а избраници народни на предстојећем сабору нека доконају и утврде онако, како ће по одржањ и процвѣтанј школе наше и по обстанак и свестрани напредак милог нам србства у овим крајевима понајбољ бити.

Никола Ђ. Вукићевић,

Д о п и с.

Г. — Из Суботнице. Наймилије доба школске године за дечицу је пролећне — а особито месец Мај. Све дивоте и красоте, што се у слободној природи налазе, дају тамо веселости дечијој животне снаге, која се у мајским красотама као најзгоднијим приликама и у оног детета, које се иначе види да је суморно и сетно, појави. Да је весела нарав у детета појав снажне душе, то е познато сваком ко се васпитавањем и обучавањем подмладка занима. Зато се особито препоручује учитељима школске младежи, да дечицу своју почешће приликом одмора школског у пролећне дане у чисту божију природу изводе; почем милине и чаробности њене имају великог уплива на радосне осећаје дечије. Ми овде у месту имамо красно уређену шуму одмах поред вароши; па немогоше ни овдашњи учитељи пропустити а да у зеленилу њеном и чистом ваздуху неприреде мајску забаву дечију, где ће она цео дан у невином весељу и народној игри провести. Дан буде за то одређен 8 Мај, кога дечица једва дочекаше. Око пол 7 сахата деца већ сва искупише се у дворишту девојачке школе, и гле! како се лепо ставише у ред и већ полазе за њиновим барјацима певајући мајску песму и по том ређајућу још и друге наше народне јуначке пјесме. У шуми дочека их србска свирка, поред које чила и весела младеж играјући народне игре на лицу необичну радост показиваше. После подне почеше долазити и родитељи, па гледећи своя чеда весела и разиграна топише се од милине, а гдекоима се и сузи радости на лицу указа благосиљајући оне, кои те пробитачности дједи њивој учинише. Око четир сахата походи нас наш ваљан старина и врстни свештеник преч. г. Исак Луданћ наместник и управитељ школски, кога деца мушка и женска дочекаше и поздравеше се умиљно одпеваном песмом. Тако проведоше цео дан у радости и весељу живајући оне благодети, које је Бог човеку у чистој природи дао, и тек око пол осам сахата распусте их учитељи те се разиђоше своим кућама, а гдјекои са своим старијима још остадоше имајући у души милу успомену тог дана, у ком тако красно и невино проведоше.

Овом приликом нека је јавна хвала преч. г. Исаку Луданћу управитељу школском и другим родољубивим Србима кои за сиромашну мушку и женску децу гостиничару платише, те могоше и ови са осталима заједно у шуми обедовати. Живили!!

Школске Вѣсти

БОГОСЛОВИЈА, И ШКОЛЕ НА ЦЕТИНЈУ. Из поуздана извора дознаемо, да ће Нѣгова Свѣтлост Кнез Црне Горе и Брда завести скорим Богословнију на Цетинју, у којој ће се младеж србска за свештеничко, а уједно и за учитељско звање приправљати. Течай ће Богословских наука трајати три године, а примаће се они младићи, кои су це-

тиньску народну школу са добрим успѣхом свршили. За управителя Богословие позван е и наименован магистар богословских наука господин Милан Костић, који е недавно у Црну Гору путовао, да ствар ову тамо удеси. Он е како чуємо од Нјгове Свѣтлости Кнѣза лѣпо примљен био, и већ се с пута вратио, а на есен ће се коначно на Цетинј преселити.

Као што е познато на Цетинју постои народна школа са четири разреда, која ће се уредити тако, да се у њој младеж за ступањ у Богословию, у колико е за први мах могуће, приуговљава.

Такође подићи ће се на Цетинју, скорим васпиталиште за дѣвојчице.

Дай Боже да сва три ова завода срећно своје задатку одговоре и да луч просвѣте у духу православия, миле народности наше и праве човѣчности у Црној Гори, Херцеговини и Старој Србији скорим са ярком свѣтлошћу засия!

ОБШТА СКУПШТИНА НЕМАЧКИХ УЧИТЕЛЈА. Трећи дан западњачких Духова и следећих дана држана е осамнајста главна скупштина немачких учитеља, и то овом приликом у Берлину. Било е на њој 4000 учитеља. О дѣланју ове скупштине донећемо у идућем броју извештај. Сада само толико јављамо, да ће на годину ова скупштина у Бечу држати. У исто време кад е скупштина држана била е у Берлину изложба учевних средстава и опрема за народну школу. Дописник едан из Липскога у 6 броју „Панчевца“ јављујући за овај учитељски састанак и о њему припрећену изложбу, између осталог вели „Колико мораю наши учитељи да се муче, док им дете читати научи, а овде (у немачкој) свако чита после по године да ти е милина слушати. Ова изјава види нам се бити врло чудна, почем у свима школама Србским у провинцији угарском, у којима су намештени учитељи што су се у препарандији Сомборској од тога времена или по том накнадно рационалном од Госп. Натошевића уведеном методу учили, дѣца не за полу године, него за четир мјесеца сасвим добро писати и читати науче. О овоме може се свако увѣрити ту код нас у средини србства, и по томе ваяло би да наша дољноземска браћа пре србске ваяне школе познаду, те би у њима јачично нашли много од оног напредка, коме се тек у дальности код других народа дивимо, а на кои кад е код нас и непазимо.

УПРАЗНЈНО УЧИТЕЛСКО МЈСТО. На учитељско мјсто у селу Сиригу отворен е стечай већ по други пут. Плата е 450 фр. а. в. и слободан стон. Молбенице се имаю конектории темишварској поднеги.

 Сви, кои лист примаю, а још досад платили нису, поново се умољаваю, да нам предплату што скорие пошлю.

Лист овај излази двапут месечно.

Цена е на целу год. три форинта, а на по год. 1 ф. 50 нов.

Издае и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андре Вагнера.